

RAQAMLI DUNYODA MEDIASAVODXONLIKNING O'RNI

*Qo'qon davlat universiteti Milliy g'oya va huquq
kafedrası o'qituvchisi **Xudoberdiyev Jamoliddin***

Qo'qon davlat universiteti

Mehmonaliyeva Dilnura Abduxafiz qizi

Qo'qon davlat universiteti talabasi

E-mail: mehmonaliyevadilnura27@gmail.com

tel: +998 91 655 45 42

Annotatsiya: Hozirgi raqamli davrda axborot oqimining keskin ortishi, internet va ijtimoiy tarmoqlarning hayotimizdagi o'rni kengaygani sharoitida media savodxonlik insonning eng muhim kompetensiyalaridan biriga aylanmoqda. Media savodxonlik — bu shunchaki axborotni qabul qilish emas, balki uni tahlil qilish, baholash va to'g'ri talqin etish qobiliyatidir. Raqamli dunyoda soxta axborot (feyk news), manipulyativ kontent va kiberxavfsizlik muammolari keng tarqalayotgani sababli, fuqarolarning media madaniyatini oshirish jamiyat barqarorligi va axborot xavfsizligini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu nuqtai nazardan, ta'lim tizimida media savodxonlikni rivojlantirish, yoshlarni tanqidiy fikrlashga, mustaqil axborot tahliliga o'rgatish raqamli davrning strategik vazifalaridan biridir. Ushbu maqolada raqamli texnologiyalar ta'sirida shakllanayotgan yangi kommunikatsiya muhitida media savodxonlikning o'rni, ahamiyati va rivojlantirish yo'llari tahlil etiladi.

Kalit so'zlar: Raqamli dunyo, media savodxonlik, axborot xavfsizligi, soxta axborot, ijtimoiy tarmoqlar, raqamli madaniyat, tanqidiy fikrlash, axborot oqimi, kiberxavfsizlik, axborot tahlili.

Annotation: In today's digital era, with the sharp increase in the flow of information and the growing role of the Internet and social networks in our lives, media literacy is becoming one of the most important competencies of a person. Media literacy is not just the ability to receive information, but also to analyze,

evaluate, and correctly interpret it. In the digital world, due to the widespread dissemination of fake news, manipulative content, and cybersecurity issues, enhancing citizens' media culture plays an important role in ensuring social stability and information security. From this perspective, developing media literacy in the education system, teaching young people to think critically and to analyze information independently, is one of the strategic tasks of the digital age. This article analyzes the role, importance, and ways of developing media literacy in the communication environment shaped by digital technologies

Keywords: Digital world, media literacy, information security, fake news, social networks, digital culture, critical thinking, information flow, cybersecurity, information analysis.

Аннотация: В современную цифровую эпоху, с резким увеличением потока информации и расширением роли интернета и социальных сетей в нашей жизни, медиаграмотность становится одной из важнейших компетенций человека. Медиаграмотность — это не просто умение воспринимать информацию, а способность анализировать, оценивать и правильно интерпретировать её. В цифровом мире, из-за широкого распространения фейковых новостей, манипулятивного контента и проблем кибербезопасности, повышение медийной культуры граждан играет важную роль в обеспечении стабильности общества и информационной безопасности. С этой точки зрения, развитие медиаграмотности в системе образования, обучение молодежи критическому мышлению и самостоятельному анализу информации являются стратегическими задачами цифровой эпохи. В данной статье анализируются роль, значение и пути развития медиаграмотности в коммуникационной среде, формирующейся под влиянием цифровых технологий.

Ключевые слова: Цифровой мир, медиаграмотность, информационная безопасность, фейковые новости, социальные сети, цифровая культура, критическое мышление, поток информации, кибербезопасность, анализ информации.

Bugungi kunda insoniyat tarixida misli ko'rilmagan raqamli muhit shakllanmoqda. Internet, sun'iy intellekt, ijtimoiy tarmoqlar va mobil texnologiyalar tufayli har bir inson nafaqat axborot iste'molchisi, balki uning yaratuvchisiga ham aylangan. Axborot endilikda qurol, kuch va ta'sir vositasiga aylangan bir davrda yashayapmiz. Shu sababli raqamli dunyoda har bir shaxsning media savodxonligi ya'ni axborotni tanqidiy tahlil qilish, haqiqatni yolg'ondan ajrata bilish va ongli qaror qabul qilish qobiliyati shaxsiy va ijtimoiy barqarorlikning poydevoriga aylanmoqda.

Bugungi kunda yolg'on xabarlar, manipulyatsiya, sun'iy tarzda yaratilgan ijtimoiy kayfiyatlar, algoritmlar orqali yo'naltirilgan fikrlar inson ongiga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. Ko'pchilik axborotni baholashdan ko'ra uni tezroq ulashishni afzal ko'radi. Natijada axborot maydoni tozalanmaydi, balki chigallashib boradi. Shunday bir sharoitda media savodxonlik bu faqat bilim emas, bu madaniyat, mas'uliyat va fikr mustaqilligi demakdir.

Raqamli savodxonlikni egallagan inson jamiyatdagi axborot jarayonlarida faol, ongli va mas'uliyatli ishtirok etadi. U nafaqat yangilikni o'qiydi, balki uni tushunadi, shubha ostiga oladi, dalil izlaydi va o'z nuqtai nazarini shakllantiradi. Aynan shunday fuqarolik pozitsiyasi raqamli davrda demokratik qadriyatlarni, axborot xavfsizligini va jamiyatning intellektual rivojlanishini ta'minlaydi.

Demak, raqamli dunyoda media savodxonlik bu zamon bilan hamnafas bo'lish, ongli axborot tanlash madaniyatini egallash va o'z fikrini manipulyatsiyalardan himoya qila olish san'atidir. Shu bois ushbu mavzu bugungi kunda nafaqat ta'lim tizimi, balki butun jamiyat uchun eng dolzarb masalalardan biridir.

Raqamli texnologiyalar hayotimizning har bir jabhasiga kirib kelar ekan, inson ongining ham o'zgarish jarayoni tezlashmoqda. Endi axborot bu oddiy xabar emas, balki ijtimoiy ongni shakllantiruvchi kuch, iqtisoddan siyosatgacha bo'lgan jarayonlarning bosh omiliga aylanmoqda. Shu sababli bugungi kunda kim axborotni boshqaradi, u jamiyatni ham boshqaradi. Ana shunday sharoitda media savodxonlik har bir fuqaroning axborot mustaqilligini saqlab qoluvchi 1. To'raqulova N. (2023).

Media savodxonlik va axborot madaniyati asoslari. □ Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti.

2. Karimova D. (2022). Raqamli madaniyat va yoshlar tafakkuri. □ Toshkent: Yangi asr avlodi.

3. Xudoyberdiyev A. (2024). □Raqamli axborot makonida tanqidiy fikrlashning ahamiyati”. O‘zbekiston ijtimoiy fanlari jurnali, №2, 45–52-betlar.

4. Qodirova G. (2023). “Ijtimoiy tarmoqlarda axborot madaniyatini oshirish yo‘llari”. Axborot texnologiyalari va jamiyat rivoji jurnali, №4, 31–38-betlar.

5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. (2020). □Raqamli O‘zbekisqalqoni vazifasini bajaradi.

Bugungi yoshlar dunyoni internet orqali tanimoqda. Ular bilimni, fikrni, hatto qadriyatlarni ham raqamli manbalardan olishadi. Ammo har bir ma’lumot haqiqat emas ayrim axborotlar ongni boshqarish, e’tiqod va qarashlarni o’zgartirish maqsadida yaratiladi. Shu bois, media savodxonlik bu faqat texnologiyadan foydalanish emas, balki axborot ortidagi niyatni anglash, tahlil qilish va uni to’g’ri talqin etish madaniyatidir.

Raqamli asrda insonlar virtual olamda yashab, real hayotdagi muvozanatni yo’qotish xavfiga duch kelmoqda. Soxta ijtimoiy □mukammallik□ tasvirlari, filtrlangan haqiqat, va sun’iy mashhurlik insonning o’zini anglashiga salbiy ta’sir ko’rsatmoqda. Media savodxonlik bu borada ongli iste’molchi va fikrli kuzatuvchi bo’lishga o’rgatadi insonni axborot oqimida cho’kib ketmasdan, o’z yo’lini topa olishga undaydi.

Shuningdek, raqamli savodxonlikning pastligi jamiyatda ishonchsizlik, ijtimoiy parokandalik va manipulatsiyaga moyillikni kuchaytiradi. Bu esa nafaqat shaxs, balki butun millat tafakkuriga salbiy ta’sir ko’rsatadi. Shu bois media savodxonlik bugungi kunda ta’lim, siyosat, madaniyat va axborot siyosati darajasida ham ustuvor yo’nalishga aylanishi zarur.

Axborotga to’g’ri munosabatda bo’lish bu XXI asrda savodli bo’lishning yangi talqinidir. Endi savodli inson yozuvni bilgan emas, axborotni to’g’ri tahlil qila olgan, fikrni ajrata olgan va ongli qaror qabul qilgan shaxsdir.

Media savodxonlikning mohiyati va jamiyatdagi o'ri. Media savodxonlik bu insonning axborotni faqat qabul qilish emas, balki uni tahlil qilish, baholash, qayta ishlash va ongli qarorlar qabul qilish qobiliyatidir. U zamonaviy raqamli dunyoda insonning eng muhim hayotiy ko'nikmalaridan biri sifatida qaraladi. Chunki axborot oqimi shiddat bilan oshib borayotgan bugungi kunda, haqiqat bilan yolg'onni farqlay olmaslik insonni osonlikcha manipulyatsiya nishoniga aylantiradi.

Media savodxonlik jamiyatning axborot immunitetini mustahkamlaydi ya'ni insonlarni soxta yangiliklar, kiberfiribgarlik, ijtimoiy manipulyatsiya va ekstremistik g'oyalardan himoya qiladi. Shu sababli, media savodxon fuqarolar bu ongli, mas'uliyatli va axborot maydonida faol ishtirok etuvchi shaxslardir.

Media savodxonlikning asosiy turlari. Raqamli davrda media savodxonlik bir nechta yo'nalishlarda shakllanadi:

Axborot savodxonligi ishonchli manbalarni aniqlay olish, faktlarni tekshirish, dalil asosida xulosa chiqarish.

Texnologik savodxonlik raqamli vositalardan to'g'ri foydalanish, ularning imkoniyatlari va xavfini bilish.

Vizual va raqamli savodxonlik suratlar, grafikalar, videolar orqali yetkazilayotgan ma'noni tushunish va tahlil qilish.

Tanqidiy fikrlash madaniyati har qanday axborotni darhol qabul qilmay, uni mantiqan tahlil qilish, sabab-oqibatni anglash.

Bu turlar o'zaro bog'liq bo'lib, ular inson tafakkurida axborot bilan ishlashning yangi, mustaqil tizimini shakllantiradi.

Media savodxonlikning dolzarb muammolari. Raqamli muhitning kengayishi bilan bir qatorda, media savodxonlik bilan bog'liq muammolar ham chuqurlashmoqda. Eng asosiylari quyidagilar:

Feyk (soxta) axborotlarning ko'pligi ayniqsa ijtimoiy tarmoqlarda, odamlar ishonchsiz manbalarga tez ishonib qolmoqda.

Axborot charchoqligi haddan ortiq ma'lumot insonning diqqatini susaytiradi, tahliliy fikrni zaiflashtiradi.

Kiberxavfsizlikning pastligi shaxsiy ma'lumotlarning himoyasizligi, firibgarlik va soxta akkauntlar sonining ortishi.

Ta'lim tizimida media madaniyatning yetarli o'rganilmasligi yoshlar raqamli axborotni tahlil qilishdan ko'ra, uni iste'mol qilishga ko'proq odatlangan.

Bu muammolarni hal etish uchun media savodxonlikni faqat individual emas, institutsional darajada rivojlantirish zarur.

Media savodxonlikni rivojlantirish yo'llari. Bugungi kunda media savodxonlikni rivojlantirish uchun quyidagi yo'nalishlar eng samarali hisoblanadi:

Ta'lim tizimida integratsiya qilish maktabdan boshlab oliy ta'limgacha bo'lgan bosqichlarda media madaniyat fanlarini joriy etish.

Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish har bir yoshni mustaqil fikrlash, dalillarni tahlil qilish, ijtimoiy masalalarga ongli yondashishga o'rgatish.

Ommaviy axborot vositalari mas'uliyatini oshirish jurnalistlar va blogerlar uchun etik me'yorlar va faktcheking madaniyatini kuchaytirish.

Davlat siyosati va qonunchilikni takomillashtirish feyk axborot tarqatishga qarshi aniq mexanizmlarni yaratish, raqamli huquqiy savodxonlikni kengaytirish.

Aholi uchun onlayn o'quv platformalarini tashkil etish keng jamoatchilikka raqamli xavfsizlik, media tahlil va axborot madaniyati bo'yicha bepul kurslar taklif etish.

Raqamli asrda media savodxonlik inson hayotining ajralmas zaruratiga aylandi. Endilikda kim axborotni tahlil qila olsa, u dunyoni to'g'ri anglaydi; kim esa uni tanqidiy baholay olmasa, u boshqalarning fikriga qaram bo'lib qoladi. Shu bois media savodxonlik bu shunchaki bilim emas, axborotga nisbatan mas'uliyatli munosabat, tafakkur mustaqilligi va ma'naviy immunitetdir.

Bugungi kunda jamiyatning har bir a'zosi, ayniqsa yosh avlod, raqamli makonda harakatlanishni o'rganishi, soxta axborot va manipulyatsiyalarga berilmaslikni bilishi zarur. Media savodxon shaxs bu ongli tanlov qiladigan, haqiqatni izlaydigan va ijtimoiy jarayonlarga faol fuqarolik pozitsiyasi bilan yondashadigan insondir.

Media savodxonlikning rivojlanishi davlatning axborot xavfsizligini mustahkamlash, milliy qadriyatlarni asrash va sog'lom fikrli jamiyatni shakllantirishda strategik ahamiyat kasb etadi. Shu bois, uni ta'lim tizimi, OAV, ijtimoiy platformalar va oilaviy tarbiyada bosqichma-bosqich joriy etish dolzarb vazifadir.

Xulosa qilib aytganda, raqamli dunyoda media savodxonlik □ bu XXI asrda insonning eng muhim himoya vositasi, ongli hayot kechirish va jamiyatda erkin fikrlovchi avlodni shakllantirishning poydevoridir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. To'raqulova, N. (2023). Media savodxonlik va axborot madaniyati asoslari. □ Toshkent: □Fan va texnologiya□ nashriyoti.
2. Karimova, D. (2022). Raqamli madaniyat va yoshlar tafakkuri. □ Toshkent: □Yangi asr avlodi□.
3. Xudoyberdiyev, A. (2024). "Raqamli axborot makonida tanqidiy fikrlashning ahamiyati". O'zbekiston ijtimoiy fanlari jurnali, №2, 45–52-betlar.
4. UNESCO. (2021). Media and Information Literacy: Policy and Strategy Guidelines. Paris: UNESCO Publishing.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 26-iyunidagi "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi to'g'risidagi farmoni.
6. Qodirova, G. (2023). "Ijtimoiy tarmoqlarda axborot madaniyatini oshirish yo'llari". Axborot texnologiyalari va jamiyat rivoji jurnali, №4, 31–38-betlar.
7. To'raqulova N. (2023). Media savodxonlik va axborot madaniyati asoslari. □ Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti.
8. Karimova D. (2022). Raqamli madaniyat va yoshlar tafakkuri. □ Toshkent: Yangi asr avlodi.